

Juha Sihvola (1994): *Hyvän elämän politiikka. Näkökulmia Aristoteleen poliittiseen filosofiaan*. Tutkijaliitto, Helsinki, 220 s.

Juha Sihvolan *Hyvän elämän politiikka* luo monipuolisen katsauksen Aristoteleen poliittiseen filosofiaan sekä sen asemaan myös viime aikoina esiin nousseessa liberalistis-individualistisen tradition kritiikissä. Sihvola käsittelee yksityiskohtaisesti Aristoteleen näkemyksiä etiikan ja politiikan tieteen luonteesta, historiallisen edistyksen mahdollisuudesta politiikassa, vapauden ja yksilöllisyyden suhteesta, tunteiden ja emootioiden merkityksestä moraalissa sekä sukupuolieroista. Samalla Sihvola pyrkii yhdistämään Aristoteleen ajatukset nykypäi-

vän ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluteemoihin kuten yksilökeskeisyyden kritiikkiin, sukupuolirooleihin ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ongelmiin.

Liberaalin yksilöllisyyttä korostavan yhteiskunnan ongelmista on viime aikoina keskusteltu vilkaasti julkisuudessa. Toisaalta myös poliittisessa filosofiassa on liberalistiselle yhteiskuntateorialle tarjottu vaihtoehtoksi uusaristoteelisia näkemyksiä. Liberalistis-individualistisessa traditiossa yhteiskunta ymmärretään joukoksi ihmisiä, joista jokainen pyrkii toteuttamaan yksilöllisiä päämääriään ja valitsemiaan arvoja. Mutta koska yksilöiden intressit ja arvot ovat usein ristiriidassa ja elämän jatkuminen on turvatonta ilman mitään vapauden rajoituksia, on yksilöiden sovittava keskenään valtion muodostamisesta. Liberalistisessa traditiossa valtion ensisijaiseksi tehtäväksi nähdään omaa etuaan ajavien yksilöiden turvallisuuden takaaminen. Tämän yksilöllisyyden korostamisen on kuitenkin nähty käytännössä johtavan sietämättömiin seurauksiin kuten moraalien ja arvomaailman fragmentoitumiseen, poliittisen auktoriteetin kaotamiseen, egoismiin, materiaalistien arvojen merkityksen korostumiseen ja materiaalisien eriarvoisuuden hyväksymiseen.

Vaihtoehtoksi liberalismiin yksilökeskeisyydelle on yhä useammin tarjottu yhteisöllisyyttä korostavaa uusaristotelista ajattelumallia, joka juurtuu juurensa Antiikin Kreikan hyve-etiikkaan ja Aristoteleen poliittiseen filosofiaan. Aristoteles ei nähnyt valtiota liberalistien tavoin välttämättömänä pahana ja yksilön vapauden rajoittajana, vaan valtio oli luonnollinen instituutio, koska eläminen yhteisössä oli olennaista ihmisen olemukselle. Näin myöskään yhteisölliset siteet eivät olleet pelkkiä välineitä yksilöllisesti ymmärrettyjen päämäärien toteuttamiseksi, vaan itsessään arvokkaita hyvän elämän osia. Tämä tarkoitti sitä, ettei Aristoteles nähnyt ihmistä liberalistisen perinteen tavoin luonnostaan omaa etuaan maksimoivana erillisenä yksikkönä vaan nimenomaan sosiaalisena olentona, joka pyrkii kohti hyvää ja jonka todellinen olemus toteutuu yhteisöllisessä elämässä.

Aristoteleen ajatuksista ovat saaneet vaikutteita poliittisella kartalla sekä vasemmalle että oikealle sijoitetut rawlsilaista hyvinvointiliberalismia kritisoivat näkemykset. Poliittisesti usein vasemmistolaisina nähty kommunaristit tarjoavat yksilökeskeisyydelle vaihtoehtoksi yhteisiä arvoja ja Kreikan kaupunkivaltioiden poliittiseen järjestelmään perustuvaa kansalaisyhteiskunnan ajatusta, jossa kansalaisyhteisöiden ja suoran demokratian merkitys korostuu. Toisaalta myös monet oikeistolaisen ajattelun kannattajina tunnetut uusliberalistit kuten esimerkiksi Tibor Macham johtavat minimivaltion teoriansa Aristoteleen poliittisesta filosofiasta, jossa korostuu nimenomaan yksilöiden hyveellisyyden merkitys ja muiden huomioinnin ottaminen. Meillä Suomessa aristoteelisia piirteitä voidaan nähdä esimerkiksi sellaisena uusliberalismin kannattajien kuten vaikkapa Antti Hautamäen ajatuksissa tai nuorsuomalaisen liikkeen poliittisissa julistuksissa, joissa kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöllis-

ten siteiden uskotaan voivan korvata hyvinvointivaltion byrokratian ja sosiaalipolitiikan. Toisaalta myös poliittinen feministinen teoria korostaa ihmisen yhteisöllisyyttä sekä huolenpidon ja tunteiden merkitystä. Sihvola tuo *Hyvän elämän politiikassa* esille juuri niitä Aristoteleen näkemyksiä, jotka vetoavat hyvinkin erilaisia poliittisiä näkemyksiä kannattaviin hyvinvointiliberalismin kritiikoihin. Vaikka *Hyvän elämän politiikasta* näkyy, että sen kirjoittaja pitää Aristotelesta hyvin viisaana miehenä, ei teos pyri kuitenkaan esittämään, että Aristoteles olisi ollut aina oikeassa. Päinvastoin Sihvola on nähnyt vaivaa tuodessaan esille myös Aristoteleen ajattelun epäkohtia, ristiriitaisuuksia ja nykypäivän ajattelun kannalta täysin mahdottomia näkökulmia kuten luonnollisen orjuuden ajatuksen, naisen olemuksen luonnollisen vajaavaisuuden tai vaikkapa vammaisten lasten oikeutetun tappamisen.

Sihvola ei tyydy kuvaamaan vain Aristoteleen poliittisiä ajatuksia, vaan ottaa esille myös Aristoteleen tieteenfilosofiaa ja metodologisia näkemyksiä. Tämä on tärkeää, sillä pelkkä sisällöllinen esitys Aristoteleen poliittisesta filosofiasta ei riitä, vaan vasta Aristoteleen filosofisen metodin ja Valistuksen aikana omaksutun yhteiskuntateoreettisen metodin eron näkeminen auttaa hahmottamaan niitä mahdollisuuksia, joita aristoteelinen näkökulma voi tarjota esimerkiksi nykypäivän poliittiselle filosofialle tai valtio-opille. Aristoteleen mukaan politiikka ja etiikka eroavat teoreettisista tieteistä sen vuoksi, että niiden tiedon intressi on käytännöllinen. Päämääränä ei ole tieto sinänsä, vaan nimenomaan oikea toiminta kussakin yksittäisessä tapauksessa. Pohtiesamme esimerkiksi valtion oikeudenmukaisuutta, me emme Aristoteleen mukaan pyri tietämään, mitä oikeudenmukaisuus on, vaan me pyrimme olemaan oikeudenmukaisia tai tulemaan oikeudenmukaiseksi. Hyveellisyys tarkoittaaakin sitä, että ihmisen täytyy erilaisissa tilanteissa harkita aina uudelleen, mikä on kussakin tilanteessa paras ratkaisu. Mitään valmiita yleispäteviä ja jokaiseen tilanteeseen sopivia ratkaisuehdotuksia ei voida politiikan ja etiikan tieteissä saavuttaa senkään takia, että yhteiskunnat kehittyvät ja uudet tilanteet vaativat asioiden uudelleen arviointia. Aristoteleen politiikan ja etiikan tutkimuksen metodi perustui näin ajatukseen, ettei politiikassa ja etiikassa voida löytää mitään varmoja aina vallitsevia totuuksia, vaan korkeintaan vain useimmissa tapauksissa päteviä yleistyksiä. Valistuksen aikana omaksuttu, teollisen selittämisen kanssa analoginen, yhteiskuntateoreettinen metodi pyrkii puolestaan löytämään universaaleja ja absoluuttisia, aina ja kaikkialla vallitsevia moraalilakeja tai yhteiskunnallisia periaatteita. Tällainen selitysmalli ei Aristoteleen mukaan kuitenkaan toimi politiikan ja etiikan kysymyksiä pohdittaessa, koska ne viime kädessä liittyvät aina yksittäisiin tapauksiin ja asioihin, jotka voivat olla toisin. Aristoteleen tieteen metodologiassa teoreettiset luonnontieteet ja käytännöllisesti suuntautuneet yhteiskuntatieteet vaativat siis erilaisia metodeita. Sisällöllisesti Aristoteles kuitenkin yhdistää esimerkiksi yhteiskuntafilosofian, moraalifilosofian sekä yleisen valtio-opin kokonaisuudeksi, joka tähtää

nimenomaan hyvän elämän toteutumiseen käytännössä. Poliitiikan tiede tutkii siis paitsi sitä, mikä valtiomuoto on paras, myös sitä, mikä valtiomuoto on kussakin tilanteessa sopivin.

Sihvola tuo *Hyvän elämän politiikassa* esille mielenkiintoisia Aristoteleen vähemmän tunnettuja näkemyksiä, jotka koskevat esimerkiksi sellaisia nykyäänkin ajankohtaisia yhteiskunnallisia ongelmia kuten teknologian kehitystä, luonnon saastumista, syntyvyyden säännöstylyä, raskauden keskeytystä, lasten kasvatusta ja naisten asemaa yhteiskunnassa. Itse asiassa Sihvola omistaa kokonaisen luvun Aristoteleen naiskuvan analysointiin. Sihvolan pyrkimyksenä on osoittaa, että historialliseen kontekstiin sidonnaisista ennakkoluuloista huolimatta Aristoteleen teoksissa käyty sukupuolieroja koskeva keskustelu ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan vaikkapa modernin feministisen teorian kannalta. Totta onkin, että keskustelu on ajankohtaista aina, sillä niin mielenkiintoisia näkemyksiä Aristoteles naisen olemuksesta esitti:

»... Naaraat ovat luonteeltaan pehmeämpiä, kesyntyvät helpommin, antavat silitteä helpommin ja ovat oppivaisempia... Ihmisen luonto on täydellisin ja siksi nämä taipumukset ovat selvimpiä ihmisissä. Siksi nainen on myötätuntoisempi ja helpommin itkevä kuin mies, mutta myös kateellisempi ja ruikuttavampi sekä taipuvaisempi moittimaan ja riitelemään. Nainen on vähemmän innokas kuin mies, masentuvampi, hävyttömämpi, valehtelevampi, petollisempi, pitkävihaisempi, varautuneempi, vetäytyvämpi, vastahakoisemmin toimintaan ryhtyvä ja vähemmän ravintoa tarvitsevä kuin mies. Mies puolestaan on auttavampi ja rohkeampi kuin nainen. Tämän voi nähdä jopa pääjalkaisten kohdalla: jos mustekalanaraasta iskee kolmikärjellä, koiras rientää heti avuksi, mutta jos koiras saa iskun, naaras lähtee pakoon.»

Vaikka Sihvolan mukaan Aristoteleen biologiassa ja sen metodissa olisi ollut edellytyksiä sekä itsekritiikkiin että kulttuurisidonnaisten ennakkoluulojen kritiikkiin miehen ja naisen olemusten määrittelyn yhteydessä, ei Aristoteles itse seuraa kovin pitkälle näitä mahdollisuuksia. Feministiä tai edes liberaalia Aristoteleestä ei saa tekemälläkään. Sihvolan myötämielisestä tulkinnasta huolimatta tosiasiat puhuvat puolestaan ja Aristoteleen näkemys naisista ja naisolemuksesta jää hyvin seksistiseksi ja toisaalta Aristoteleen käsitys yksilön vapaudesta jää autoritaariseksi. Sihvola on kuitenkin oikeassa siinä, että aineksia avoimempaakin sukupuolisen olemuksen ja yksilön vapauden tarkasteluun Aristoteleen ajatuksesta kyllä löytyisi.

Sihvolan *Hyvän elämän politiikka* tarjoaa monipuolisen historiallisen johdatuksen Aristoteleen poliittiseen filosofiaan ja tieteen metodologiaan tuoden esille myös niitä taustatekijöitä, jotka vaikuttivat Aristoteleen ajatteluun. Sihvola onnistuu yhdistämään Aristoteleen ajattelun keskeiset ja kiistellytkin piirteet niihin teemoihin, jotka ovat viime aikoina olleet jälleen esillä sekä modernissa poliittisessa filosofiassa että yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämän kirjan puitteissa Aristoteleen ajatusten yhtymäkohdat moderniin yhteiskuntafilosofiseen

ja poliittiseen keskusteluun sekä niiden arviointi modernin liberalistisen yhteiskuntateorian vaihtoehtona jää kuitenkin vain pinnalliseksi, koska Sihvolan lähestymistapa Aristoteleen poliittiseen ja eettiseen ajatteluun on enemmän historiallinen kuin filosofinen. Sihvolan *Hyvän elämän politiikka* on joka tapauksessa kattava ja sujuva esitys Aristoteleesta ja hänen filosofiansa eri osa-alueista sekä uusaristoteelisen ajattelun lähtökohdista, joka varmasti kiinnostaa politiikan tutkijoita.

SIRKKU HELLSTEN